

BOGANMELDELSER.

GUSTAV CASSEL: *Socialisme eller Fremskridt*. Udgivet af Dansk Skatteborgerforening. 184 Sider. 1929.

Samme: *Understødspolitikens Udartning*. P. A. Nordstedt & Sønners Forlag. 67 Sider. 1930.

Samme: *Understøttelsespolitikens Udartning*. Udgivet af Dansk Skatteborgerforening. 46 Sider. 1930.

Det første af disse Skrifter er allerede anmeldt her i Tidsskriftet af Dorrit Røe (1929, Side 172). Dansk Skatteborgerforening har imidlertid senere udsendt — for stor Del gratis uddelt — en dansk Oversættelse i et efter vore Forhold kæmpemæssigt Oplag (mindst 30,000 Eksemplarer). Bogen har altsaa faaet en Udbredelse, der svarer til flere normale Aargange af den samlede populære økonomiske Litteratur. Der kan derfor være Anledning til nu at se paa dens Værdi som økonomisk Folkelæsning. Den er vidunderlig letløbende og elegant, giver en klar Fremstilling af Idéer, som for stor Del vil være et sundt Supplement for mange danske Læsere. — Men det vil alligevel være en alt for svær Bog for de fleste. Den stiller i Virkeligheden urimeligt store Krav til ikke-skolede Læsere. Den konservativt indstillede Læser vil nyde og forstaa baade Bogens Stemning og dens Resultater og altsaa let tage Skade af den, fordi han faar en autoritativ Bekræftelse paa en ensidig Opfattelse. Han vil let faa det Indtryk, at han kan slaa sig til Ro med Nationaløkonomiens sædvanlige Begyndelsesforudsætninger om fri Konkurrence og en fri produktionsfremmende Tilpasning i Erhvervslivet. Og hvad der muligvis er værre, den socialistradikalt indstillede Læser, for hvem Bogen indeholder alvorlige Spørgsmaal til Prøvelse, fristes — ganske med Urette — af de talrige, svagt begrundede Kraftudtryk og agitatoriske Vendinger til at tabe Taalmodigheden eller Tilliden til Forfatteren. Det er virkelig Synd, om Bogens tilsyneladende saa „populære“ Form skal hindre en for det danske Demokrati nyttig Selvprøvelse med Hensyn til Spørgsmaal som monopolistisk Lønopskrining indenfor visse Fag, Arbejdsløshedsunderstøttelsens Virkning i saadanne Tilfælde, Bevægeligheden mellem Fagene

BOGANMELDELSER.

GUSTAV CASSEL: *Socialisme eller Fremskridt*. Udgivet af Dansk Skatteborgerforening. 184 Sider. 1929.

Samme: *Understødspolitikens Udartning*. P. A. Nordstedt & Sønners Forlag. 67 Sider. 1930.

Samme: *Understøttelsespolitikens Udartning*. Udgivet af Dansk Skatteborgerforening. 46 Sider. 1930.

Det første af disse Skrifter er allerede anmeldt her i Tidsskriftet af Dorrit Røe (1929, Side 172). Dansk Skatteborgerforening har imidlertid senere udsendt — for stor Del gratis uddelt — en dansk Oversættelse i et efter vore Forhold kæmpemæssigt Oplag (mindst 30,000 Eksemplarer). Bogen har altsaa faaet en Udbredelse, der svarer til flere normale Aargange af den samlede populære økonomiske Litteratur. Der kan derfor være Anledning til nu at se paa dens Værdi som økonomisk Folkelæsning. Den er vidunderlig letløbende og elegant, giver en klar Fremstilling af Idéer, som for stor Del vil være et sundt Supplement for mange danske Læsere. — Men det vil alligevel være en alt for svær Bog for de fleste. Den stiller i Virkeligheden urimeligt store Krav til ikke-skolede Læsere. Den konservativt indstillede Læser vil nyde og forstaa baade Bogens Stemning og dens Resultater og altsaa let tage Skade af den, fordi han faar en autoritativ Bekræftelse paa en ensidig Opfattelse. Han vil let faa det Indtryk, at han kan slaa sig til Ro med Nationaløkonomiens sædvanlige Begyndelsesforudsætninger om fri Konkurrence og en fri produktionsfremmende Tilpasning i Erhvervslivet. Og hvad der muligvis er værre, den socialistradikalt indstillede Læser, for hvem Bogen indeholder alvorlige Spørgsmaal til Prøvelse, fristes — ganske med Urette — af de talrige, svagt begrundede Kraftudtryk og agitatoriske Vendinger til at tabe Taalmodigheden eller Tilliden til Forfatteren. Det er virkelig Synd, om Bogens tilsyneladende saa „populære“ Form skal hindre en for det danske Demokrati nyttig Selvprøvelse med Hensyn til Spørgsmaal som monopolistisk Lønopskrining indenfor visse Fag, Arbejdsløshedsunderstøttelsens Virkning i saadanne Tilfælde, Bevægeligheden mellem Fagene

samt Spørgsmaalet, om Skattevæsenets Indgreb „bagefter“ Indtægtsdannelsen er foregaaet, alligevel kan faa en Virkning overfor Produktionen, fordi de som Præcedens vil gaa „forud“ for senere lignende Tilfælde.

I Indledningen til det sidste lille Skrift værger Cassel sig mod Mistanken om doktrinær Ensidighed. Han er ikke imod enhver Form for offentlig Indgreb, men kun mod „Understøttelsespolitikens Udartning“, saavel hvor det gælder Socialpolitikens Understøttelse af enkelte Personer, som naar det gælder Næringspolitikens Understøttelse af enkelte nødstedte Erhverv. Det sidste er det ny og aktuelle i dette Skrift: Angrebet paa de af Landbrugskrisens fremkaldte Beskyttelsestendenser i Sverrig med Hensyn til Hvede og Sukker, jfr. Professor Sommarins nylig udgivne Indlæg i modsat Retning (Folkhushållningsvetenskap och Jordbruksekonomi). Overalt hvor Staten giver direkte og indirekte Støtte til et svagt Erhverv, maa man huske, hvad det koster Samfundet paa andre, sundere Omraader. Ligesom ved Hjælpen til Arbejdsløse gælder denne Indvending dog ikke helt, hvor der ellers midlertidigt vilde være en uudnyttet Produktionskapacitet — et Begreb, som den forenkede Teori betragter som irrationelt og derfor ikke-eksisterende. Faren er imidlertid, at Indgrebet kan hæmme en ønskelig Strukturforandring, hvor der foreligger en mere end forbigaaende Krisetilstand.

Virkede Pengevæsenet helt, som det skulde, og tilpassede Erhvervene sig straks til en ny Situation, vilde Cassel have Ret i, at Nødhjælpsarbejder tager Kapital fra andre, mere nyttige Foretagender; men foreligger der en Depression, som Bankerne ikke hurtigt nok kan hæve, kan det være en Opgave for Staten, fordi den ikke har tilstrækkelig direkte Indflydelse paa Pengevæsenet, at virke indirekte ved Forcering af de offentlige Arbejder. I en Tid, hvor der hersker almindelig Stilstand tages der ikke tilsvarende Produktionskræfter andre Steder fra, ved at det offentlige forcerer sin Anlægsvirksomhed. Noget andet er, at dette Middel sikkert under Efterkrigstidens langvarige og formentlig mere blivende Prisfald har været brugt ud over de fornuftige Grænser. Med Hensyn til Understøttelsen af Arbejdsløse kan til en vis Grad anføres lignende Argumenter.

At Staten meget ofte handler forkert, er sikkert; men giver det private Erhverv ikke i endnu højere Grad Anledning til uheldige Svingninger i Priser og Beskæftigelse? Cassel siger, at Hovedaarsagen til Landbrugskrisen er Faldet i det almindelige Prisniveau, og at det uden Tvivl med en mere liberal Pengepolitik havde været muligt at fastholde Prisniveauet fra

1926. Centralbankerne har krævet for meget Guld. Men er der ikke netop kun Udsigt til en bedre Pengepolitik, naar Staterne blander sig i Forholdet? Naar Professor Cassel i det første af de to Skrifter lægger hele Skylden for den store Inflation paa Staterne, passer det i alt Fald ikke paa den ekstra Inflation, vi har haft her i Landet. Man kan heller ikke dømme Staternes Forsøg paa en rationel økonomisk og social Politik i Fredstider ved at henvise til deres for Verdensøkonomien saa skadelige Krigspolitik, da denne netop bevidst har sat nationale Formaal over de økonomiske.

Af andre Aarsager til Landbrugskrisen nævnes de monopolistiske Tendenser i Industrien, navnlig mellem Industriarbejderne; — at Landbrugskrisen i saa høj Grad rammer Jordværdierne tyder iøvrigt paa, at man skal være forsigtig med alt for let at antage, at Industriarbejdernes Lønforhøjelser netop bæres af Landarbejderne, selv om der utvivlsomt er noget rigtigt i de svenske Teorier paa dette Punkt. Men hvorfor intet om den opskruede Løns mulige Virkninger paa Effektiviteten? Har den optimistiske Lønteori, hvorefter en Løn, der i Øjeblikket er for høj til at give fuld Beskæftigelse, efterhaanden naar dette gennem øget Effektivitet, ikke fundet en vis Bekræftelse i Efterkrigsaaarene? Da en ren Afvisning synes uholdbar, bliver det en meget vigtig Opgave erfaringsmæssigt at finde Grænserne for den mulige Effektivitetsstigning ved Lønforhøjelser. Øjeblikkets meget store Arbejdsløshed i de fleste Lande vil her ogsaa give Plads for Pessimismen eller i hvert Fald for Forsigtighed. Det gælder med Hensyn til de fleste af de Spørgsmaal, som behandles i Cassels to Skrifter, at en virkelig Afgørelse kun kan naas ved en mere omfattende saa vidt mulig erfaringsmæssig Undersøgelse, hvis Resultater ikke paa Forhaand er givne i de enkelte Tilfælde. Naar der alligevel i denne Anmeldelse er kørt rask op med teoretiske Argumenter, er det, fordi Trangen til Modgift er saa umiddelbar.

Med Hensyn til den sociale Understøttelsespolitik omtales foruden Arbejdsløshedsunderstøttelsen flygtigt den i de senere Aar omdiskuterede tyske Sygeforsikring, samt at den „modärna eftergivenheten“ har ført til en „utomordentligt oroande“ Stigning i de svenske Fattigudgifter. Det slaas fast, at gennem den overdrevne Understøttelsespolitik „förstörs själva den djupaste grunden till hela samhällsekonomin, den enskildes medvetande om att han har att sörja för sig själv och har att själv bära hela ansvaret för sin ekonomi“. Dette er det stadige Tema i de to Skrifter: Paavisning af de uheldige Følger ved at svække

de økonomisk drivende private Interesser, „respekt för prisbildningsmekanismen“, at „hele vort økonomiske Samliv faktisk i det væsentlige er bygget paa den private Ejendomsret“, at de sidste 30 Aars enestaaende Fremgang er en aabenlys Frugt af privat Ejendomsret og privat Foretagsomhed o. s. v.

I Virkeligheden har det Offentlige, f. Eks. gennem den tekniske Undervisning, Fremme og Regulering af Trafik og Omsætning, en vældig Andel i Fremskridtet, og skal dette maales i Befolkningens Sundhed og Velvære, faar Understøttelsespolitikken ogsaa en meget stor Plads. Selv i helt private Virksomheder reguleres og motiveres de enkeltes bedste Arbejde foruden af Prislove og Egeninteresse af Pligtfølelse og teknisk Interesse. Hvorfor saa kun prædike Plads for Egeninteressen, tilmed da denne i saa mange og vigtige Tilfælde gaar direkte imod de fleste andres Interesse?

Der al Grund til at nære den største Beundring for den klare Fremstilling, Cassel i sine videnskabelige Skrifter har givet af Prisdannelsens Mekanik, eller rettere en Del af Prisdannelsens Hovedlove, saaledes som de virker uforstyrret under forenkledede Forudsætninger. Cassels Styrke og Svaghed er netop den pædagogiske Forenkling og en dertil svarende Stilisering, som virker paa een Gang blændende og misvisende uden tilstrækkelige Forbehold. I den Udstrækning de nævnte Love findes i Virkeligheden, kan det være berettiget at betragte „Prisbildningsmekanismen“ som en ophøjet og værdifuld Hjælper for Menneskeheden — vel ringere end Solen, men betydningsfuldere end Maanen — en Guddom, hvis Gerning man ikke skal forstyrre. Men da den virkelige Prisdannelse i Forvejen er saa stærkt udsat for Forstyrrelser som Følge af tekniske Forandringer, militær og anden Krig mellem Landene, de erhvervsmæssige Organisationers Modificering af Prisdannelsen, forkerte Dispositioner o. s. v., kan der alligevel være Maade med den Respekt, Staterne i deres indre økonomiske og sociale Politik bør nære for den faktiske, ikke ubetinget ophøjede Prisdannelse.

F. Zeuthen.

F. SOMARY: *Bankpolitik*. 2. Aufl. Tüb. 1930.

Denne Bog, der først saa Lyset i 1915, altsaa paa et Tidspunkt, hvor Bank- og Pengespørgsmaal begyndte at interessere Verden for Alvor, har længe været udsolgt. Nu — efter meget bevægede 15 Aar — er andet Oplag fremkommet og man havde Lov at vente, at Ændringerne fra første Oplag havde været